

– בענין עשרת הדברות –

עיונים וביאורים בענייני מתן תורה

החידוש ב"דברות האחרונות" על פני "דברות הראשונות"

כיצד ניתן לחוש בעת הלימוד "תען לשוני אמרתך"?

האם זקוקים ל"קולות וברקים" עבור הציווי "לא תרצח"?

"זכור ושמור" – גדר תוספת שבת לשיטת המכילתא

קובץ זה יוצא לאור
לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק זאיאנץ ע"ה
ס. פאולו ברזיל
נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א
תנצב"ה

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

פתח דבר

בעזה"ה.

לקראת זמן מתן תורתנו, חג השבועות הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקובץ 'אוצרות המועדים' - חג השבועות, הכולל ביאורים בענייני המועד שנלקטו ונערכו ממרחבי תורתו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש וצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

נושא הקובץ האי שתא הוא עשרת הדברים אשר נתן הקב"ה למשה בסיני, שנכתבו פעמיים בתורה, בפרשת יתרו ובפרשת ואתחנן.

במאמר המרכזי יבואר עניינם וחיידושם של "דברות האחרונות", ובתוך הדברים תבואר מהותה של התורה עצמה ומהות ירידתה לעולם, וכיצד שני הפעמים שנכתבו מבטאים את שתי הקצוות שבתורה, ומעניקים את הכח לשתי קצוות אלו בעבודת היהודי בעולם.

נוסף על כך, הצגנו כמה עיונים וביאורים על עשרת הדברות.

*

ביום א' דחג השבועות הוא יום ההסתלקות וההילולא של כ"ק מורנו רבי ישראל בעל שם טוב זי"ע ועכ"א. בקובץ זה מבוארים עניינים רבים באורה המופלא של תורת החסידות, אשר זכינו לגילוי ופרסומה ע"י כ"ק הבעש"ט זי"ע.

אנו תפילה אשר הלימוד בקובץ זה המבאר את עניין מתן תורה לאור פנימיות התורה, עלי' הובטח מורנו הבעש"ט נ"ע בעלייתו להיכל המשיח ד"לכשיפוצו מעיינותיך חוצה"אזי "קאתי מר" (כתר שם טוב בתחילתו), יחיש ויזרז את הגאולה השלמה, ויהי רצון שנוזכה לזה במהרה בימינו, אכ"י"ר.

בברכת קבלת התורה בשמחה ובפנימיות

בברכת התורה,

מכון אור החסידות

ימי ההכנה לקבלת התורה, תשפ"ה

תוכן עניינים

מהותו של יום

סוד דברות הראשונות והאחרונותג

מדוע נאמרו עשרת הדברות פעמיים? / האם התורה היא חכמתו ית' או סברות שנקלטות בשכל האנושי? / כיצד יש להשתמש בתורה בכדי להשלים את תכלית בריאת העולם? / ואיזה כח שואבים מן הדברות הראשונות והאחרונות? - ביאור יסודי במהותה ותכליתה של התורה ונתינתה על הר סיני

(ע"פ ספר השיחות תשנ"ב עמ' 331 ואילך)

עיונים וביאורים בעשרת הדברות

אנכי ה' אלקיך

היתכן שהתורה כולה רמוזה ב"לשון מצרי"?!.....ט

ביאור מה שכל התורה כולה נרמזה בחיבת "אנכי" בלשון מצרית הנחותה דווקא, על יסוד מהות ותכלית מתן תורה (ע"פ לקוטי שיחות ח"ג עמ' 892 ואילך)

זכור את יום השבת לקדשו

בגדר תוספת שבתיא

חיידוש המכילתא במקור וגדר תוספת שבת, והנפק"מ במחלוקת הש"ס והמכילתא בזה

(פניני מנחם ח"ב סי' לו.
ע"פ לקוטי שיחות חט"ז עמ' 231 ואילך)

כבוד את אביך ואת אמך

כיצד כיבוד הורים הוא כבוד ה'?.....יד

טעם מצוות כיבוד אב ושיטת הרמב"ם שהוא מצד "כח האין סוף" שביצירה, והחילוק בטעם המצווה בין הרמב"ם לראב"ע

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ו עמ' 90 ואילך)

לא תרצה

הקשר בין "אנכי ה'" ל"לא תרצה"טו

הטעם שכללו עניינים פשוטים בעשרת הדברות, על פי מהות וחיידוש מתן תורה - ירידת העליונים ועליית התחתונים

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ג עמ' 889 ואילך)

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב זילברשטרם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון אור החסידות/ מניח ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד, 6084000
Or Hachasidut - Head Office, 1469 President st.
#BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

העזרה והארות:

מ"ע מערכת: *5707 orhachasidut@gmail.com

וזאת למועד, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים באופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השק"ש והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור ובאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו בתוכן העניינים), וימצא מוב, ויובל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

סוד דברות הראשונות והאחרונות

מדוע נאמרו עשרת הדברות פעמיים? / האם התורה היא חכמתו ית' או סברות שנקלטות בשכל האנושי? / כיצד יש להשתמש בתורה בכדי להשלים את תכלית בריאת העולם? / ואיזה כח שואבים מן הדברות הראשונות והאחרונות? / ביאור יסודי במהותה ותכליתה של התורה ונתינתה על הר סיני

שתי פעמים נכתבו בתורה עשרת הדברות, בפרשת יתרו (כ, א ואילך) ובפרשת ואתחנן (ה, ו ואילך), ונקראים בלשון חז"ל (ב"ק נד, ב) "דברות הראשונות" ו"דברות האחרונות".

והנה, עשרת הדברות הם עיקר ויסוד בכל התורה, וכפי שכתב רש"י (משפטים כד, יב): "כל תרי"ג מצוות בכלל עשרת הדברות הן, ורבינו סעדי' פירש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו", ובלשון אדמו"ר הזקן בתניא (פנ"ג) "עשרת הדברות הן כללות התורה כולה". ומכך שבעשרת הדברות יש "דברות הראשונות" ו"דברות האחרונות", מובן שגם בתורה יש שני עניינים עיקריים וכלליים, שמתבטאים בשני סוגי הדברות, ה"ראשונות" וה"אחרונות".

ובפרט, שישנם כמה שינויים בין נוסח דברות הראשונות לאחרונות, ואף חז"ל (ב"ק שם) התייחסו לשינויים אלו ודרשו וביארו אותם (ראה ראב"ע, רמב"ן ועוד בפ' יתרו ופ' ואתחנן שם). ומכך שיש שינויים בין דברות הראשונות והאחרונות, מובן ששני הדברות הם שני עניינים ובחינות בעשרת הדברות.

והנה, החילוק הפשוט בין הדברות הראשונות והאחרונות הוא, שהדברות הראשונות נכתבו בתורה כפי שהקב"ה עצמו אמרם במתן תורה – "וידבר אֱלֹקִים את כל הדברים האלה לאמר", ולעומת זאת, הדברות האחרונות נכתבו במשנה תורה כחלק מדברי משה.

ועם היות שהקב"ה עצמו אמר את דברות האחרונות "בדיבור אחד" יחד עם דברות הראשונות, וכפי שאמרו חז"ל (ר"ה כז, א) גבי מה שכראשונות נאמר "זכור את יום השבת" ובאחרונות "שמור את יום השבת" – "זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע", ובלשון התוס' "אחרונות וראשונות חדא מילתא היא" (ב"ק שם ד"ה בהמתך), מכל מקום באופן שהובאו ה"דברות האחרונות" בתורה, הרי הם חלק מ"הדברים אשר דיבר משה" (חומש דברים בתחילתו) בשנת הארבעים, ונכתבו בספר משנה תורה.

[וראה פני יהושע ב"ק נה, א שבחילוק זה בין הדברות הראשונות והאחרונות (אם הם כפי שהקב"ה אמרם בעצמו, או כפי שחזר עליהם משה) מבוארים כמה מהשינויים בין הדברות].

ומעתה, צריך לעיין ולהעמיק במהות נתינת התורה לבני ישראל בעת מתן תורה, ומתוך הדברים יתבהרו שני עניינים בלימוד התורה של יהודי ובעבודת ה' שלו בכלל, ויתבאר כיצד שני עניינים אלו קשורים לשני סוגי הדברות הראשונות והאחרונות, וכיצד יש לו לבטא בעבודתו את "דברות הראשונות" מחד, ואת "דברות האחרונות" מאידך.

חכמתו ית' בטענות של שקר

ותחילה יש לעיין במהותה של התורה כפי שניתנה בארץ הלזו הגשמית, במתן תורה על הר סיני.

התורה מצד עצמה, הלא היא "חמדה גנוזה שגנוזה לך . . קודם שנברא העולם" (שבת פח, ב), נעלית ומרוממת מן העולם לגמרי, וגנוזה אצל הקב"ה עצמו. יתירה מכך: כל העולם נברא על ידי התורה (בראשית רבה בתחילתו), ואף מטרת בריאת העולם היא "בשביל התורה" (רש"י בתחילת התורה).

ובספר התניא (פ"ד-ה) מבואר בארוכה על יסוד דברי הרמב"ם, שהתורה היא "חכמתו ורצונו של הקב"ה", וחכמתו של הקב"ה אינה כחכמתו בשר ודם שחכמתו היא כח נבדל בנפשו, אלא אצל הקב"ה "הוא וחכמתו אחד", היינו שהתורה הקדושה מאוחדת בתכלית בעצמותו ית', וכפי שמביא שם בשם הזהר ש"אורייתא וקודשא בריך הוא – כולא חד"!

ופשיטא, שחכמתו ית', כפי שהיא בשרשה, הרי היא מאוחדת עם עצמותו ית', ומרוממת לגמרי מן העולם, ואינה יכולה כלל להתלבש ולהיות מובנת בשכל האנושי הנחות.

מאידך, אותה תורה שמאוחדת בעצמותו ית' ניתנה כאן בעולם הזה הגשמי, וכפי שמתאר בתניא שם שהתורה הקדושה "נסעה וירדה בסתר המדרגות, ממדרגה למדרגה, בהשתלשלות העולמות, עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה", והיינו שאותה תורה שנשגבת לגמרי מן העולם, ירדה לעולם הזה באופן שמהותה היא הלכות שעוסקות בעניינים גשמיים, כמו שור שנגח את הפרה, ואף למטה מזה בטענות של שקר ושאר עניינים נחותים, ומעתה התורה מובנת ומוסכרת בשכל האנושי, והאדם הנחות יכול לקולטה ולהבינה על כור'.

ואין הדברים אמורים רק בנוגע לעניינים שבהם עוסקת התורה, אלא עוד זאת, שבמתן תורה ניתנה התורה ונמסרה לישראל בעולם הזה, שיהודי בהיותו נשמה מלוכשת בגוף, ילמד תורה ויפסוק שאלות בהלכה על ידי שכלו האנושי דווקא, ואדרבא, התורה "לא בשמים היא" (נצבים ל, יב), ורק לבית דין של מטה ניתן הכח לקבוע את ההלכה האמיתית (ראה ב"מ נט, ב).

ונמצא, שיש בתורה שני קצוות: מחד היא חכמתו ורצונו ית' ומאוחדת בעצמותו ית', ומאידך, ירדה ונתלבשה בתוך ענייני העולם הגשמיים והנחותים ובשכל האנושי. אך אין אלו שתי דרגות בתורה, אלא גם לאחר שירדה לעולם הזה הגשמי, והיא מדברת אודות עניינים גשמיים, הרי עודנה חכמתו ורצונו ית' ממש שמאוחדת בעצמותו!

תכליתה ומטרתה של ירידה זו, נעוצה במטרת בריאת העולם בכלל:

אמרו חז"ל "נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טז. נתבאר בתניא פל"ו), היינו, שמטרת בריאת עולם הזה היא שיברא עולם תחתון ונחות עד מאוד, הוא עולם הזה הגשמי והחומרי, ושם דווקא יעבדו ויעמלו בני ישראל עד אשר העולם יהי' ראוי להיות דירה ומשכן לו ית'.

ועשיית הדירה היא על ידי בני ישראל שמנצלים את ענייני העולם לקיום המצוות, ובכך מרוממים ומקדשים ומזככים אותם שיוכל הקב"ה "לדור" ולשכון בהם, ולא בקיום המצוות בלבד, אלא גם על ידי שימוש בענייני העולם לצרכיהם הפרטיים באופן שהוא לשם שמים ולעבודתו ית', ועל פי הוראות התורה.

וזוהי תכלית ירידת התורה למטה, באופן שהיא מתלבשת בדינים העוסקים בדברים גשמיים, בכדי שבני ישראל ישתמשו בתורה ומצוותי', על מנת להפוך את ענייני העולם הגשמי כולם להיות דירה ומשכן לו ית'.

מדוע ברכת התורה היא יסוד הלימוד?

נתבאר למעלה שבתורה יש שני קצוות. מחד, היא חכמתו של הקב"ה שנשגבת לגמרי מן העולם, ומאידך נתנה ונמסרה לעם ישראל כפי שהם נשמה בגוף, וממילא, כאשר לומדים את התורה, צריך הלימוד לבטא גם כן את שני קצוות אלו.

הידיעה וההכרה שהתורה מצד עצמה היא חכמתו ורצונו ית' למעלה מכל ענייני העולם, ואינה יכולה כלל להיקלט בשכל האדם הנחות, מעוררת את רגש ההתבטלות של הלומד לפני השי"ת נותן התורה.

התבטלות זו מתבטאת גם בברכת התורה שמברכים בתחילת היום לפני הלימוד, "ברוך אתה ה' . . ונתן לנו את תורתו". משמעות ברכה זו היא ההכרה בכך שהתורה היא חכמתו ית' ועל ידה נפעלת הדביקות בהשם.

וכך כתב הב"ח (או"ח סי' מז) אודות משמעות ברכה זו: "דכוננו ית' . . שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה . . והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו, על אשר קרבנו לפני ה' סניי, ונתן לנו תורתו הקדושה, כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום, כדי שתדבק נשמתנו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה, ולהוריד השכינה בקרבנו".

וכה גדולה היא ההתבטלות העצמית הנדרשת בעת לימוד התורה, עד שבעת הלימוד אין הלומד מרגיש עצמו כמציאות עצמית כלל, ואף הדיבור שמדבר אינו שלו, אלא דבר ה' הוא זה שיוצא מפיו, וכפי שמבאר כ"ק אדמו"ר הזקן (תורה אור יתרו סז, ב) על הפסוק "תען לשוני אמרתך" (תהלים קיט, קעב), שפירושו שהלומד נמצא ב"בחינת בטול אליו ית', שאין הדבור נעשה נפרד אצל האדם להיות יוצא מפי עצמו כאלו הוא שלו, רק כמ"ש תען לשוני אמרתך, שהתורה היא אמרתך, אלא שלשוני תען - כעונה אחר האומר - מה שהוא אומר". על הלומד

להכיר ולהרגיש שדיבורי התורה שבפיו הם דיבוריו של הקב"ה, ופעולת האדם בזה היא רק שמוציא בפיו את המילים שהקב"ה אומר.

וכאשר זו ההרגשה בשעת הלימוד, ניתן לקיים את מאמרו ז"ל (ברכות כב, א) "מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע", כי לכאורה אינו מובן כיצד יתכן להשוות בין הרגשת בני ישראל בשעת מתן תורה, לבין הלימוד בבית המדרש, "שהרי במעמד הר סיני וכל העם רואים את הקולות, ופנים בפנים דבר ה'", וכל זה אינו קיים "בעסק התורה של כל אדם כשלומד בפני עצמו" (תו"א שם).

אמנם, כאשר יהודי מרגיש את עוצם מעלת התורה חכמתו ית', והוא יודע ש"גם עסק התורה שבכל אחד ובכל זמן הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני", הרי "תפול עליו אימה ויראה, כאלו קבלה היום מהר סיני".

כיצד יכול יהודי למחול על כבוד תורת ה'?

כאשר יהודי מכיר שהתורה היא חכמתו ית' המאוחדת בעצמותו, והרי הוא בהתבטלות עצומה לנוות התורה, עלול הוא לחשוב שאינו צריך להבין בשכלו את התורה, ואין לו להתייגע ולהתעמק להשיגה לעומקה ולרוחבה, שכן מי הוא זה ואיזה הוא שינסה להשיג חכמתו ית', שהיא למעלה מן השכל לגמרי.

אך כפי שנתבאר למעלה, השקפה זו אינה נכונה, שכן יש שני קצוות בתורה, מחד היא חכמתו ית' שלמעלה מן העולם, אך יחד עם זאת היא ניתנה להתלבש בשכל דווקא, ובעת מתן תורה נמסרה ונתנה התורה לבני ישראל למטה, כדי שיעסקו בה עם השכל האנושי, וכפי שמבינים את הדברים בעולם הגשמי דווקא.

ועל כן, אין די בהתבטלות, אלא חייב הוא לנצל את מציאותו כאדם גשמי ללמוד ולהבין את התורה בשכלו, ולהשתמש במלוא כשרונותיו להבין ולהעמיק עד שהתורה תהפוך לחלק משכלו¹.

וכל כך צריכה התורה לחדור ולהתאחד עם שכל הלומד, עד כדי שיהי' אפשר לומר שהיא נקראת על שמו – "תורתו", וכפי שדרשו חז"ל (קדושין לב, ב ופרש"י) על הפסוק (תהלים א, ב) "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה", ש"בתחילה היא נקראת תורת השם, ומשלמה וגרסה היא נקראת תורתו", כביכול היא תורתו של האדם הלומד.

וחדירת התורה בשכל הלומד עד שהיא נקראת על שמו, "תורתו", מתבטאת גם בהלכה, ש"הרב שמחל על כבודו כבודו מחול" (קידושין לא, סע"א), אף שלכאורה הכבוד הוא בשביל התורה שלמד, ואין הוא בעל הבית למחול על כבודה, ומכל מקום כבודו מחול, לפי שנעשתה התורה "תורתו", והוא כביכול בעה"ב עלי'.

1) ובמק"א הביא רבינו בקשר לענין זה את הדין בנוגע לתורה שבעל פה, שאם אינו מבין מה שאומר לא קיים מצוות לימוד התורה (הל' ת"ת לאדמו"ר הזקן ספ"ב), שכן שיעור ומצוות תלמוד תורה היא להבין ולהשכיל ולהחדיר בשכלו את ההבנה בתורת ה'. המערכת.

שהקב"ה יהי "דייר" בעולם

כשם שבתורה עצמה יש שני קצוות – היותה חכמתו ית' וירידתה לעולם הגשמי ולשכל האנושי, והדבר נוגע לעבודת האדם בלימוד התורה שעליו להתבטל לפני חכמתו ית', ומאידך להבין את התורה היטב בשכלו, כך גם בנוגע למטרת ירידת התורה למטה, כדי למלאת מטרת הבריאה "לעשות לו ית' דירה בתחתונים", הנה גם במטרה זו ניכרים שני קצוות אלו:

מחד, ה"דירה" צריכה להיות להקב"ה עצמו – "לו ית'", ולא להארה והשפעה ממנו ית' (ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"א עמ' תפט), והיינו שעצמותו ית' תומשך ותשכון בעולם הזה התחתון. ענין זה מתבטא בקצה הראשון בתורה שנתבאר לעיל, כי כדי לפעול ענין זה, לא די בהמשכת איזו הארה וגילוי ממנו ית' בעולם הזה, אלא יש צורך בירידת התורה דווקא, שהיא חכמתו ית', ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד", למטה, כך שהתורה המאוחדת עם הקב"ה עצמו תפעל המשכת וגילוי עצמותו ית' בעולם.

ומאידך, רצון ה' הוא שהדירה תהי' "בתחתונים", בעולם התחתון והנחות עד מאוד, הוא עולם הזה הגשמי והחומרי, שם יעבדו ויעמלו בני ישראל עד אשר מקום תחתון כזה יהי' ראוי להיות דירה ומשכן לו ית'.

ולכן נבראה מציאות של "תחתונים", ושם יש יהודי שהוא נשמה המלוכשת בגוף גשמי, ביחד עם התורה שירדה למטה, ובעולם גשמי זה חי היהודי ומתנהג לפי הנדרש ממי שחי בעולם, לפי גדריו ומנהגיו ה"תחתונים", והמטרה היא בכדי שישתמש בענייני העולם וגדריו ומגבלותיו והנהגותיו, על פי הוראות התורה, כך שיעשה אותם דירה להקב"ה.

וכמשל הדירה כפי שהוא בפשטות, שאם רוצה אדם להתיישב במקום מסוים באופן ששם תיעשה דירתו, עליו לקיים "אזלת לקרתא הלך בנימוסי" (שמות רבה פמ"ז, ה). ראשית כל אינו

אחריות המשגיה – שהתורה תלמד את התלמיד

ה"ר מהשי"ת שיצליח במלאכת שמים – השגחה על תלמידי ישיבת...

וכבר ידוע, אשר אחריות המשגיה היא גדולה פי כמה [מ]אחריות הר"מ והר"י, כי הרי עליהם ללמוד התורה עם התלמידים ולפניהם, שבזה אין התנגדות כ"כ מהלעומת זה, כיון שהתורה היא לחם מן השמים ודברי תורה אין מקבלים טומאה, שמצד עצמם אין בהם פסולת, וכן מצד הלומד לא תמיד נוגע כ"כ, כיון שאם ח"ו לא זכה נעשית לו כו' –

משא"כ על המשגיה לראות שהתורה תלמדוהו, כפתגם נשיאנו הק', שמתעצם עמה עד שנקראת תורתו, דאורייתא וישראל כולא חד, ונגד זה נלחם היצה"ר ומושך עמדו גם את הנפש הבהמית – בכל תוקף,

אבל כיון שכמרז"ל אפי' ריש גרגותא הרי מן שמיא קא ממנו לי' – בודאי ניתנו לו הכחות למלאות תפקידו זה, ואין הדבר תלוי אלא ברצונו הטוב. ויצליחו השי"ת שלאחר זמן קצר יוכל לאמר ראו גידולים שגדלתי.

(אגרות קודש ח"י עמ' סח)

יכול להימצא במקום אחר, אלא עליו ללכת למקום בו רוצה להתיישב ("אזלת לקרתא"). ולא זו בלבד, אלא כדי להתיישב שם באופן של "דירה" אינו יכול להתנהג במנהגי מקומו הראשון, אלא עליו לנהוג לפי מנהגי ונימוסי מקום הדירה ("הלך בנימוסי"), ורק כך שייך שיעשה "דייר" באותו מקום. וע"י ההנהגה במנהגי ונימוסי המקום, הרי הוא יכול לקבוע את דירתו שם, להרחיבה, ולעשותה נאה וכיו"ב.

וכן הוא גם בנמשל, בנוגע למטרת הבריאה לעשות לו ית' "דירה בתחתונים", הנה כדי לפעול מטרה זו, לא יכול היהודי להשאיר נשמה למעלה, תחת כסא הכבוד, אלא על נשמת היהודי לרדת למקום ומצב של "תחתונים", לעולם הזה הגשמי, ושם גופא עליו להתנהג לפי מנהגי ונימוסי המקום, ולהשתמש במנהגי ונימוסי המקום גופא כדי להכניס ולהעלותם להיות ראויים להיות מכון ומשכן לו ית'.

ענין זה מתבטא בקצה השני שבטורה, שהתורה אינה נשארת דבר נפרד ונשגב מן העולם, אלא ירדה לעולם הזה – "אזלת לקרתא", ונתלבשה בשכל אנושי – "הלך בנימוסי", כך כאשר האדם יתנהג לפי הוראות התורה כפי שהיא מתלבשת בענייני העולם וחודרת בתוך מנהגיו ונימוסיו, יוכל להפוך את מנהגי ונימוסי ה"תחתונים" שיהיו דירה להקב"ה, דירה נאה ומרווחת.

הכח מהדברות הראשונות והאחרונות

זהו סוד דברות ראשונות ודברות אחרונות:

הדברות הראשונות נכתבו בתורה כדבר ה' ממש, "וידבר אֱלֹקִים את כל הדברים האלה לאמר", דברות אלו מבטאות את היות התורה חכמתו ית', ומאוחדת עם עצמותו ית', והן הנותנות כח לכל יהודי להיות בהתבטלות מוחלטת בעת לימוד התורה, שאין לו מציאות לעצמו אלא הוא רק מבטא את דבר ה' שמדבר עכשיו ממש.

זהו מה שנאמר בדברות הראשונות "וידבר אלקים . . לאמר", שהלא "לכאורה מלת לאמר אין לה הבנה . . שהרי כל ישראל שמעו", נשמות ישראל שבכל הדורות (פדר"א פמ"א ועוד), ועבור מי מצווה ה' "לאמר"?

אלא הביאור בזה הוא שבמתן תורה ניתן הכח שכאשר יהודי יאמר את דברי התורה, הרי זה דבר ה' שבמתן תורה ממש, וזהו "לאמר" שאת דבר ה' ממש בסיני יאמרו בני ישראל במשך כל הדורות – "כח זה ניתן לישראל, להיות הלכה היוצאת מפייהם דבר ה' ממש שנאמרה למשה מסיני . . דהיינו בחי' בטול אליו ית'" (תו"א שם).

לעומת זאת, הדברות האחרונות נכתבו בתורה כפי שנאמרו בחומש דברים על ידי משה. על משה רבינו נאמר שהוא "איש האלקים" (תהלים צד"ק, א), ופירשו חז"ל "מהו איש האלקים, א"ר אבין מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה האלקים" (דב"ר פ"א, ד. וראה מדרש תהלים צ, א). והיינו, שהי' ביכלתו לחבר את הרוחניות עם הגשמיות, למרות היותו נשמה מלובש בגוף גשמי. ולכן משה רבינו הוא הממוצע שמחבר את בני ישראל עם הקב"ה, וכפי שנאמר "אנכי עומד בין ה' וביניכם" (ואתחנן ה, ה. וראה בארוכה ספר המאמרים תרנ"ט ע"ק ואילך).

חזרת הדברות על ידי משה רבינו, מבטאת את ירידתה של התורה לעולם הגשמי והיותה מובנת בשכל האנושי, ודברות אלו האחרונות נותנים את הכח לקצה השני של היחס לתורה, שאף על פי שהתורה היא חכמתו ית', שבוודאי מצד עצמה אין שום יכולת לשכל האנושי להבינה ולהשיגה, מכל מקום חודרת בשכל האנושי שיוכל להבין את התורה ולהעמיק בה עד שתהפך התורה לחלק משכלו, וכח זה ניתן על ידי כתיבת הדברות האחרונות כחלק מדברי משה, שהוא "ממוצע המחבר" בין הקב"ה לבני ישראל, ובכח דברות אלו ניתן להחדיר את התורה בשכל האנושי ובעולם הגשמי.

נמצא, אפוא, מכל המבואר למעלה, שדברות הראשונות ודברות האחרונות הם שני הקצוות שבהגשמת תכלית הבריאה "להיות ל' ית' דירה בתחתונים": הדברות הראשונות, היות התורה מאוחדת עם עצמותו ית' – גורמים שהדירה תהי' "ל' ית'" – לעצמותו של הקב"ה. והדברות האחרונות, התלבשות התורה בעולם, פועלים שהדירה תהי' "בתחתונים", בעולם הגשמי ובשכל האנושי.²

(2) יש להעיר שבמקור הדברים ממשיך ומבאר בארוכה המעלה שבכל אחד משני סוגי הדברות, דיש בזה מה שאין בזה, ושתכלית השלימות היא בחיבור שתי המעלות גם יחד, ומקוצר היריעה ועומק המושג לא הובאו הדברים כאן, והרוצה להרחיב ולהעמיק בנושא זה, יעיין במקור הדברים וימצא נחת. המערכת.

ריבוי אכילה ביום קדוש ורוחני?!

הדין בנוגע לחג השבועות, בלשון רבנו הזקן (אף כי בשינוי סדר): ["לשמוח בו לפי שהוא יום בו ניתנה התורה, להראות שנוח ומקובל לישראל (וע"י מה -) צריך לאכול ולשמוח בו".]

ולכאורה תמ' הכי גדולה, שהרי תכלית הרוחניות היא תורתנו והיא חכמתו של הקב"ה, עלי' נאמר "ואהי' שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת", ו"נעלמה מעיני כל חי" - אלא שבחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, נתינה גמורה, עד שעל ידי לימודה - התורה נקראת על שמו של הלומד, ועד כדי כך שדין תורה הוא שחכם (בתורה) שמחל על כבודו כבודו מחול. ואף על פי כן, להראות שנוח ומקובל יום זה הוא דוקא על ידי אכילה גשמיית המביאה לידי שמחה.

אלא שמזה מוכח גודל ענין הגוף וקדושתו, שהרי זה גופו של אחד מעם קדוש, ופעולת האכילה המח' וסועדת את הגוף - זו היא פעולה המתאימה להראות גודל המאורע של יום זה.

ואת"ל הרי זהו ג"כ תוכן המענה למלאכים ששאלו בתמ' גדולה: חמדה גנוזה שגנוזה לך כו' אתה מבקש ליתנה ל'בשר ודם כו', תנה הודך על השמים! והסיום בזה - שתורה לא בשמים היא (עיין סוגית מתן תורה פה, ב במס' שבת). ומובן מזה ג"כ בנוגע לארץ ושמים שבאדם עצמו, שהם הגוף והנשמה.

(אגרות קודש חכ"ט עמ' קסט ואילך)

היתכן שהתורה כולה רמוזה ב"לשון מצרי"?!?

ביאור מה שכל התורה כולה נרמזה בתיבת "אנכי" בלשון מצרית
הנחותה דווקא, על יסוד מהות ותכלית מתן תורה

אֲנִכִּי ה' אֱלֹקֶיךָ
(יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו)

אודות פירוש תיבת "אנכי" נאמר במדרש (תנחומא (הוצ' באבער) יתרו טז. ועוד), שאין זו תיבה
בלשון הקודש אלא "אנכי לשון מצרי".

והדבר תמוה עד מאוד:

הלא עשרת הדיברות הם "כללות כל התורה" (תניא פנ"ג), ובעשרת הדברות כלולים כל
מצוות התורה כולן, כמבואר ב"אזהרות" לר' סעדי' גאון, והדבר גם נרמז במה שבעשרת
הדיברות יש תר"ך אותיות, כנגד תרי"ג מצוות דאורייתא וז' דרבנן (של"ה ריש פר' יתרו בשם
הקדמונים).

ובעשרת הדיברות גופא, הדיבור "אנכי" כולל את כל מצוות עשה, ו"לא יהי' לך" כולל את
כל מצוות לא תעשה, ולכן דווקא את ב' דיברות כלליים אלו "מפי הגבורה שמענו" (מכות כד,
א. וראה של"ה שם. תניא פ"ב).

והדיבור הראשון, "אנכי" הוא ראשון ועליון במעלה גם לגבי דיבור השני, וכמובן גם
בפשטות שהרי הדיבור השני מדבר על מצב שהאדם מסוגל לחשוב באופן אחר ח"ו, וצריך
לשלול את מחשבתו התועה, ואילו "אנכי" הוא באופן שאין שום מקום מלכתחילה ל"אלקים
אחרים".

ובדיבור הראשון גופא, איתא בזהר (ח"ב פה, ב) שכל מצוות התורה כולן כלולות בתיבה
הראשונה – "אנכי".

ויתירה מזו, מבואר בסה"ק ש"אנכי" קאי על עצמותו של הבורא ית' ממש:

עשרת הדברות מתחילים בתיבות "אנכי ה' אלקיך", ומבואר, ששלוש תיבות אלו מורות על
שלוש דרגות בגילוי השי"ת אל האדם והעולם:

"אֱלֹקֶיךָ" – שם "אלקים" מורה על החיות האלוקית המתלבשת בכל נברא ונברא לקיימו
ולהחיותו (ראה תניא שער היחוד והאמונה פ"ד-ו).

"הוי"ה" – שם זה מורה על בחינת האלוקות שלמעלה מן הטבע. "הוי"ה" הוא מלשון "הי" הווה ויהי" כאחד" (זהר שם. תניא שער היחוד והאמונה פ"ז), והיינו, שהגם ש"הי" הווה ויהי" הם שלשה זמנים נפרדים, עבר הווה ועתיד, מכל מקום הרי הם "כאחד" ובשווה ממש, מאחר שדרגה זו היא למעלה מן הטבע ומן הזמן, וכל הזמנים, העבר ההווה והעתיד, הם לפניו ית' כאחד.

"אנכי" – מורה על עצמותו של הקב"ה, שאינה יכולה להתבטא בשם מסוים. וכך כתבו בסה"ק (לקוטי תורה פינחס פ, ב. וראה זהר שם) "אנכי מי שאנכי, הוא למעלה מעלה משם הוי"ה, כי הוא בחינה דלא אתפס בשם, ולא אתרמיז בשום אות וקוצא כלל". על בחינת "אנכי" אי אפשר לומר אפילו שהוא למעלה מן הטבע, שכן הוא אינו מוגבל בשום הגבלות. הוא אינו מוגבל בגדרי הטבע, וגם אינו מוגבל להיות למעלה מן הטבע, ואינו מתואר בשום שם או גדר. ונמצא ש"אנכי" קאי על עצמותו של הקב"ה ממש שלמעלה מעלה מכל השמות והגדרים.

ולאחר כל העילויים הנשגבים בתיבת "אנכי", עד שתיבה זו קאי על עצמותו ית', וכל התורה כלולה בה, כיצד יתכן שדווקא היא "לשון מצרי"? שאר שמותיו של הקב"ה, המורים על ענינים שונים בו ית', הם בלשון הקודש, ודווקא השם שמורה על עצמותו ית' ממש הוא ב"לשון מצרי"?

ובפרט שהלא לשון הקודש היא לשון נעלית ומיוחדת, ואחד הטעמים שנקראת "קודש" הוא משום שאין בה שם לענייני ערוה וכיו"ב (מ"נ ח"ג פ"ח. וראה רמב"ן תשא ל, יג), ושאר הלשונות הם נחותים יותר, ובזה גופא יש כמה מדרגות בין השבעים לשון (פסחים פז, סע"ב. סוטה בסופה), ולשון מצרי הוא הנחות ביותר בעניין זה עצמו, שמצרים הייתה "ערות הארץ" (מקץ מב, ט. וראה קהלת רבה פ"א, ד), ואנשי' היו "שטופי בזנות" (תנחומא לך ה), והיינו ההיפך לגמרי ממצלת לשון הקודש שאין בה שמות לעניינים אלו. ואף על פי כן, דווקא בלשון זו רומזים על עצמותו ית', ובה כלולה כל התורה כולה.

והביאור בזה הוא, שהשימוש ב"לשון מצרי" מבטא את תכליתו ומהותו של מתן תורה. במתן תורה התגלה הקב"ה בכבודו ובעצמו, ולא על ידי צמצומים שונים כמו בגילויים שהיו לפני כן, וזאת בשביל המשכת הקדושה דווקא במקומות הנחותים והמגושמים.

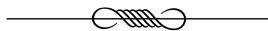
תכליתו של התורה היא לרדת לעניינים הגשמיים לזככם ולקדשם על ידי המצוות, ועד למקומות הנחותים ביותר – "לשון מצרי", "ערוות הארץ", שגם שם תימשך הקדושה ויתגלה אורו ית'. ולכן נאמר "אנכי" בלשון מצרי, להורות ולהודיע שהגילוי העצום הלוה הוא בשביל המשכת התורה בעניינים הנחותים. כי בשביל גילוי הקדושה בעניני קודש לא היו צריכים את הכח המיוחד והגילוי הנורא שבעת מתן התורה. אלא תכלית הגילוי העצום הזה היתה כדי להוריד ולגלות את הקדושה גם במקומות הכי נמוכים וירודים.

והדבר נרמז גם במה שהשיב משה לטענת המלאכים "תנה הודך על השמים" – "למצרים ירדתם"? (שבת פח, ב) משום שהגילוי של עצמותו ית' – "אנכי", נועד דווקא למקום של "מצרים" – כדי לזכך ולקדש את העולם הגשמי דוקא, "לשון מצרי".

ומזה למדים לאיך גיסא, כאשר יהודי רוצה לקלוט את הגילוי העצום של עצמותו ית' במתן תורה, הרי זה דווקא על ידי "לשון מצרי":

יכול יהודי ללמוד תורה ולהתפלל ולהגיע לדרגות נשגבות ביותר, אבל כל זה הוא "לשון הקודש" ובזה אין מגשימים את תכלית מתן תורה, אין מתגלה בזה עצמותו ית', וכפי שנאמר "הן השמים ושמי השמים לא יכלכלוך" (מלכים א ח, כז), עצמותו ית' אינו מתגלה אפילו בעולמות העליונים, ואף לא בעבודת ה' הרוחנית.

ההתגלות של "אנכי", היינו עצמותו ית' בכבודו ובעצמו, היא דווקא כאשר מתעסקים בזיכור וקידוש ענייני העולם הגשמיים, בחינת "לשון מצרי", וכלשון הנביא (שם), "ואף כי הבית הזה" שהקב"ה מתגלה דווקא בבית המקדש שנבנה מעניינים גשמיים.

בגדר תוספת שבת

חידוש המכילתא במקור וגדר תוספת שבת, והנפק"מ במחלוקת הש"ס והמכילתא בזה

זכור את־יום השַׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ

(יתרו כ, ז)

שְׁמֹר את־יום השַׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ

(ואתחנן ה, יא)

במכילתא על הפסוק (יתרו ב, ח) זכור את יום השבת לקדשו: זכור ושמור, זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו.

הנה בש"ס (ר"ה ט, א, יומא פא, ב) שנינו בברייתא: ועניתם את נפשותיכם בתשעה . . מתחיל ומתענה מבעוד יום מכאן שמוסיפין מחול על הקודש כו' ביציאתו מנין ת"ל מערב ועד ערב כו' שבתות מנין ת"ל תשבתו כו' ימים טובים מנין ת"ל שבתכם, הא כיצד כל מקום שנאמר [שיש בן] שבות מוסיפין מחול על הקודש. ובהשקפה ראשונה נראה דהמכילתא פליג על הש"ס בדרשה זו, דלדעת הש"ס איכא ילפותא אחת לדין תוספת לכל מקום שנאמר שבות, משא"כ התנא דהמכילתא ס"ל דלא נאמר דין תוספת אלא בשבת שבה נאמר זכור ושמור (וכן כתב בפירוש מרכבת המשנה למכילתא, דהאי תנא לא ס"ל לדרשת הש"ס הנ"ל, עיין שם). אבל לכאורה דוחק לפרש כן, שהרי בגמ' (ר"ה שם) מפורש דר' ישמעאל ס"ל להך ילפותא דכל מקום שיש בו שבות מוסיפין מחול על הקדש, וסתם מכילתא הוא דרבי ישמעאל, ועל כרחך צריך לומר דלדעת רבי ישמעאל יש ב' גדרים בדין תוספת, חדא דין כללי של מוסיפין מחול על הקודש בכל מקום שיש בו שבות, ושנית גדר מיוחד בדין תוספת שלא נאמר אלא בשבת וילפינן לה מזכור ושמור.

ויש לומר על פי דעת הראשונים (ראה בספר תוספת שבת סי' רסא סק"ג בדעת המרדכי, ובאחרונים הוכיחו כן מדברי הריטב"א ר"ה שם. ועוד) דמצות עשה דמוסיפין מחול על הקודש היא חובת גברא לקבל על עצמו את התוספת, אבל אם עבר ולא קיבל על עצמו תוספת הרי הוא מותר בעשיית מלאכה עד תחילת זמן הקודש. וזהו שמחדש המכילתא, דגבי שבת אין צריכים קבלת האדם אלא התוספת חיילא מאליו וממילא, בעל כרחו של האדם. ומיושב גם כן מה שמוסיף במכילתא "משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו", דכבר נתקשו במפרשים (ראה בזית רענן (לבעל מגן אברהם) על ילקוט שמעוני שם. ועוד) למה המשיל אותו לזאב, אלא שבזה משמיענו דגבי שבת אין צריך קבלה על ידי האדם אלא שקדושת שבת מתפשטת מעצמה על זמן התוספת (אלא שאנן לא פסקינן כהמכילתא אלא כדרשת הש"ס (כמובא בשו"ע אדמו"ר הזקן סי' רסא, וכן בר"ס תרח) ולכן גם בשבת לא חייל דין תוספת בעל כרחך של האדם).

אולם עדיין לא מיושב חידוש המכילתא לדעת שאר הראשונים דס"ל דדין מוסיפין מחול על הקודש אינו תלוי בקבלת האדם אלא שהתורה אסרה עשיית מלאכה בזמן תוספת גם בלי קבלת האדם. ואדמו"ר הזקן (בקונטרס אחרון לסי' רסא סק"ג) מחדש דתרווייהו איתנהו בה, דזמן בין השמשות הוא בכלל התוספת בעל כרחו אף אם הוא יום כיון שהוא סמוך לחשכה ממש ואף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני, משא"כ קודם זמן זה תלוי בקבלת האדם, הרי שגם לדרשת הש"ס (שהובאה להלכה כנ"ל) חלה התוספת בלי קבלת האדם.

ולכאורה יש לומר עוד, דלפי דרשת הש"ס "כל מקום שנאמר בו שבות מוסיפין מחול על הקודש", גם את"ל שדין תוספת חייל בעל כרחו של האדם, מכל מקום הרי זה רק דין בהגברא, שהתורה הטילה עליו איסור מלאכה בזמן התוספת, משא"כ להמכילתא שהמשיל דין תוספת שבת לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו, הרי ההוספה מחול על הקודש הוא דין בחפצא דקדושת שבת, שקדושת שבת עצמה טורפת ומתפשטת מלפניו ומלאחריו ובודרך ממילא נאסר האדם בעשיית מלאכה.

ונפק"מ אם מותר לקיים מצוות היום בזמן התוספת, שכבר איפלגו בזה הפוסקים, דיח אומרים שכל דין תוספת שבת לא נאמר אלא לענין איסור מלאכה (כפשטות לשון הש"ס שייך לדין שבייתה, וכן הוא לשון אדמו"ר הזקן בשולחן סי' רסא שם) מצות עשה להוסיף מחול על הקדש באיסור עשיית מלאכה. ועיין גם מנחת חינוך (מצוה שכג)), ואי אפשר לקיים מצות קידוש וסעודות שבת בזמן התוספת (דעת הגאונים שהובאה ברשב"א ברכות כז, ב. בית יוסף או"ח סי' רסז ושו"ע אדמו"ר הזקן שם. ועוד), וי"א שאפשר לקיים מצוות היום גם בזמן התוספת (ראה תוס' פסחים צט, ב ורא"ש שם. ב"י ושו"ע אדמו"ר הזקן שם, ט"ז סי' תרס"ח בארוכה. ועוד), ולדידהו על כרחך צריך לומר שקדושת היום חלה גם אזמן התוספת.

אבל כד דייקת אי אפשר לומר שזוהי פלוגתת הש"ס והמכילתא, שהרי פוסקים הנ"ל איירי גם בדין תוספת יו"ט (עיין שם בדבריהם) והמכילתא קאי רק בדין תוספת שבת (כנ"ל), ועוד הרי אדמו"ר הזקן הביא בשולחן דרשת הש"ס ומכל מקום הביא גם דיעה הב' הנ"ל.

אשר על כן נראה דחידוש המכילתא בדין תוספת שבת כך הוא: הנה בחלות דין קדושה אזמן התוספת יש לפרש בשני אופנים, חדא, דקדושת עיצומו של יום וקדושת זמן התוספת הן שתי קדושות נפרדות, דמלבד קדושת עיצומו של יום חידשה תורה (מקרא דתשבתו שבתכם)

שחלה עוד קדושה על זמן התוספת מחמת סמיכותו לשבת ויום טוב, או י"ל דהקדושה בזמן התוספת היא אותה הקדושה דזמן עיצומו של יום, דקדושת היום מתפשטת מלפניו ומלאחריו. ונפק"מ בין שני האופנים, דלאופן הא' אין בזמן התוספת אלא מצות עשה (מקרא דתשבתו שבתכם), אבל לאופן הב' שגם בזמן התוספת חלה קדושת עיצומו של יום, איכא גם ללאו דלא תעשה כל מלאכה אף בזמן התוספת.

והן הן דברי התנא שבמכילתא דיליף דין תוספת שבת מזכור ושמור והמשיל אותו לזאב הטורף מלפניו ומלאחריו, דלשיטת הש"ס אין בתוספת שבת אלא מצות עשה (וכן הוא לשון אדמו"ר הזקן (בסי' רסא): מצות עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש), ובפירוש נתמעט זמן תוספת דיום כיפור מעונש כרת ואזהרה (בריייתא יומא פא, א. הובא ברי"ף ורא"ש שם, ובשו"ע אדמו"ר הזקן ר"ס תרח), והיינו לפי שלדעת הש"ס הדין דמוסיפין מחול על הקודש אינו ענין לקדושת עיצומו של יום, וגם בקרא דמיני' ילפינן דין תוספת, ועניתם את נפשותיכם בתשעה גו' תשבתו שבתכם, מודגש דהתחלת העינוי הוא מבעוד יום בתשעה היינו שאין זה הזמן דעיצומו של יום, שהוא עשירי, כי זמן התוספת הוא קדושה בפני עצמה. ועל זה מחדש במכילתא, דשאני דין תוספת שבת מדין תוספת יום טוב (וכן תוספת יום כיפור), שהשבת עצמה טורפת ומתפשטת לפני' ולאחרי' (כזאב הטורף מלפניו ומלאחריו), וקדושת זמן התוספת היא התפשטות קדושת עיצומו של יום, ונלמד מקרא דזכור ושמור דקאי (בעיקר) אזמן שבת עצמו, כדיליף מזכור מצות עשה דקידוש (כמובא במכילתא שם), וקדושת עיצומו של שבת מתפשטת גם מלפניו ומלאחריו'.

1) ויש להעיר ולהוסיף, ד"שמור" הוא לשון אזהרה ולא, ונמצא שבילפותא זו דהמכילתא, שלמדים דין תוספת שבת מ"זכור ושמור", מודגש דאיכא גם לאו. הערת המערכת (פניני מנחם).

השי"ת מטריד את המקטרג

אודות שאלת השטן "תורה היכן היא", תמהו התוס': "וכי שטן לא היה יודע מתן תורה; וביארו על פי דברי המדרש ש"טרדו הקב"ה למלאך המות בשעת מתן תורה", והלא "הוא שטן והוא מלאך המות" (ב"ב טז, א). עיי"ש.
וכתב כ"ק אדמו"ר הרי"צ במכתבו משנת ה'ת"ש:

"המעין בשיטת התוספות בד"ה תורה היכן היא, במאמר ריב"ל שבת (דפ"ט ע"א), בין שחג השבועות הוא זמן עת רצון למעלה, והשי"ת מטריד את המקטרג על עם ישראל, כדוגמת הטרדתו בשעת התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום כפורים. זאת אומרת, אשר חג השבועות הוא זמן המוכשר לעשות הכל לטובת לימוד התורה והעבודה ביראת שמים, וכן להתעסק בתשובה בהנוגע לתורה באין מפריע משטן המקטרג, כדוגמת זמן התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום הכפורים".
ומצווה לפרסם.

(אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ ח"ה עמ' עח. תורת מנחם ח"א עמ' 91)

כיצד כיבוד הורים הוא כבוד ה'?

כָּבֵד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ
(יתרו כ, יא. ואתחנן ה, טו)

כתב הרמב"ן (יתרו כ, יג), שעשרת הדברות נחלקים לשני חלקים כלליים: "חמשה בכבוד הבורא, וחמשה לטובת האדם", והנה ארבעת הדיברות הראשונים הם בוודאי בכבוד הבורא, שהם "אנכי" ו"לא יהי' לך", ו"לא תשא" ו"זכור את יום השבת", אך לכאורה כיבוד אב אינו עניין ב"כבוד הבורא", ומבאר בזה הרמב"ן ש"כבד את אביך כבוד האל, כי לכבוד הבורא צוה לכבד האב המשתתף ביצירה".

והנה, גם החינוך (מצוה לג) כתב שכבוד אב ואם קשור עם "הכרת טובת האל": "שיתן אל לבו כי האב והאם הם סבת היותו בעולם. . גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה בנפשו - יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון. . ויעריך במחשבתו כמה וכמה ראוי להיזהר בעבודתו ב"ה".

אמנם, מדברי החינוך נראה שכיבוד אב רק קשור עם כבוד השי"ת ומעורר לעבודתו, אך לשון הרמב"ן מורה על יותר מכך, ש"כבד את אביך" הוא גופא "כבוד האל", ולא רק שעל ידי כיבוד אב מגיעים גם לכבוד ה'.

ויש לומר בביאור דברי הרמב"ן:

בחינוך שם כתב בסיבת כיבוד האב והאם, הן את עצם העניין שהאב והאם הם "סיבת היותו בעולם", אך גם את היגיעות שיעשו בו, וכן גם בראב"ע (שם כ, א) מוסיף ש"הם גמלוהו וטפחוהו ורבוהו והשקוהו והאכילוהו והלבישוהו", ולעומת זאת הרמב"ן נקט רק שהאב "משתתף ביצירה" ותו לא. והיינו שכיבוד האב נחשב מצוה "בין אדם למקום", רק משום השתתפות האב ביצירה ולא מצד הטובה שגמל לו בקטנותו.

ובפשטות, מקורו של הרמב"ן הוא מדברי הברייתא בקידושין (ל, ב) "שלשה שותפין הן באדם הקב"ה ואביו ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבודני".

והנה, כאשר מעיינים בדברי הברייתא, חזינן שמדגישים את שותפות הקב"ה עם האב והאם ביצירת הוולד, אף שגם שאר העניינים שעושים האב והאם עבור הבן הם רק בכח וסיוע מהשי"ת, וכל מה שפועל האדם בעולמו הרי אין הוא עושה זאת ח"ו לבדו בכוחו, שהרי הוא ית' המנהיג את העולם ו"זן את העולם כולו".

והטעם לכך שדווקא ביצירת הוולד מדגישים את שותפות הקב"ה, הוא משום שברוב הפעולות והעניינים שבדרך הטבע נראה כאילו האדם עושה אותם בכח עצמו. ולעומת זאת,

ביצירת הוולד ניכר ברור שאין זה בכח האדם לבדו להביא את הוולד לעולם, אלא אך ורק בצירוף "שותפות" גלוי של הקב"ה, ש"נותן בו רוח ונשמה כו'" (נדה לא, א).

יתירה מזו, שגם חלק האב והאם תלוי באופן גלוי בהקב"ה. וכידוע שכח ההולדה שבנבראים הוא רק בכחו של הקב"ה, כי הנבראים מצד עצמם הם מוגבלים, ואין שייך שיהי' בהם כח ההולדה שהוא כח בלתי מוגבל להוליד דור אחר דור עד אין סוף, ואין זה אלא מצד כח האין סוף של הקב"ה שקבע בגוף האדם בכח המפליא לעשות (ראה לקוטי תורה שה"ש לט, ד ואילך. סה"מ תרנ"ז ע' קעט ואילך).

ועפ"ז יש לומר שזהו עומק כוונת דברי הרמב"ן "כבד את אביך כבוד הא-ל כי לכבוד הבורא צוה לכבד האב המשתתף ביצירה", דמכיון שיצירת הוולד (ע"י כח ההולדה) היא רק בכח האין סוף שבהורים, שנמצא בהם רק מפני שהקב"ה קבע כח של אין סוף בטבע האדם, אם כן, כיבוד אב ואם אינו כבודם מצד עצמם, אלא רק כבוד הא-ל, היינו, כח האין סוף שבהם².

(2) יש להעיר שבמקור הדברים נתבאר ענין זה באריכות ובעומק, וכאן הובא רק תורף וחלק קטן מהדברים, והרוצה להרחיב בענין זה, יעיין במקור הדברים וימצא נחת. המערכת.

הקשר בין "אנכי ה'" ל"לא תרצח"

לא תרצח

(יתרו כ, יב. ואתחנן ה, טז)

הדיבור "לא תרצח", וכמותו גם "לא תגנוב" ועוד, מופיעים כחלק מעשרת הדיברות, שתחילתם היא "אנכי ה' אלקיך", ו"לא יהי' לך אלקים אחרים על פני", עיקרי ויסודי האמונה.

דבר זה הוא תמוה לכאורה, כיצד מתאחדים בעשרת הדברות שני מיני מצוות שונים כל כך: העניינים העמוקים ביותר באחדות ה', יחד עם ציוויים פשוטים ובסיסיים המובנים מאלהים בשכל האנושי, אפילו אצל האדם הפשוט ביותר?

והביאור בכך הוא, שיש בזה ביטוי למהותו ופעולתו של מתן תורה, כמבואר במדרש (שמות רבה פ"ב, ג) שעד מתן תורה הייתה מחיצה בין הקדושה לענייני העולם, וממתן תורה ואילך "העליונים ירדו למטה" – הקדושה תחדור בעולם, ו"תחתונים יעלו למעלה" – הדברים הגשמיים יתעלו ויזדככו.

חידושו של מתן תורה, שעל ידי המצוות יורדת הקדושה אל תוך הדברים הגשמיים, והם מתעלים ומזדככים, מודגש גם בכך שעשרת הדברות כוללים עניינים נעלים כמו מצוות ידיעת ה' מחד, ומאידך עניינים יסודיים ופשוטים כמו "לא תרצח".

ובפרטיות:

"עליונים ירדו למטה" – הציוויים "לא תרצח" ו"לא תגנוב" נאמרו בעשרת הדיברות, להורות שהטעם העיקרי שיהודי מקיים מצוות אלו הוא משום שכן ציווה ה', שהוא "אנכי ה' אלקיך", ולא רק משום שההיגיון האנושי מכריח כן, ולכן מופיעים ציוויים אלו יחד עם עיקרי יסודי האמונה.

וכאשר יהודי מקיים את "לא תרצח" ו"לא תגנוב" רק משום שכן ציווה ה' אלקיך", בכך יורד הציווי האלוהי "אנכי ה' אלקיך" לתוך עניין פשוט המובן לשכל האנושי כמו "לא תרצח" – "העליונים ירדו לתחתונים".

כאשר נזהרים מעניינים אלו רק על סמך ההבנה האנושית, הרי קיימת סכנה שמצד אהבת עצמו יעוות האדם את המצוות הללו, עד שיכול להגיע למצב שהעבירה נחשבת אצלו כמצווה, בבחינת "על כל פשעים תכסה אהבה" (משלי י, יב), ובוודאי שעל סמך השכל האנושי בלבד אי אפשר להזהר מעבירות אלו בדקות, כמו "לא תרצח" – הלבנת פני חברו, ו"לא תגנוב" – גניבת דעת.

אך לאמיתו של דבר, גם אילו הי' ניתן לסמוך על השכל האנושי שינחה את האדם בקיום מצוות אלו בשלמות, עדיין צריך יהודי לאחד את כל מעשיו, אפילו הפשוטים ביותר, עם "אנכי ה' אלקיך", ולכן גם הזהירות מ"לא תרצח" צריכה להיות משום שכן ציווה ה'.

"תחתונים יעלו למעלה" – בפשטות, הציוויים "לא תרצח" ו"לא תגנוב" נאמרו לאלו שצריך להזהירם מפני עניינים אלו, ומכל מקום גם אותו יהודי שבכדי להזהר מרציחה צריך "קולות" ו"לפידים", עם כל הרעש של מתן תורה, שהקב"ה בעצמו יעמוד ויגער בו "לא תרצח" ו"לא תגנוב" – גם אליו מצווה ה' "אנכי ה' אלקיך", ותובע ממנו "יעלו לעליונים", שתהי' אצלו התבוננות וידיעה באלקות.

**"למה נקרא שמו רבי מאיר?
שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה"**
עירובין יג, ב

הלימוד בחוכמת זו הוא לעילוי נשמת
האי גברא דבא ויקרא, בר אורין ובר אבון,
ראש הראשון לכל דבר שבקדושה
הרב החסיד ר' מאיר ב"ר שמוחה יצחק ע"ה
זאראנין

הוא הגבר הנקב על, שדקום "עולה של תורה"
(ראה במדב"ר פ"ה, כא. מדרש שמואל פס"ט)

הוא הגבר שפירד מוחו לחו"ל תורת רבינו הגדול,
ב"ק ארמו"ר מלובאווטש וצוק"ל, ועמל ויגע
רבות לדלות ולחשקות
מתורתו לאחרים

גלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א

